

Timo Salonen

Jos



Jos

Timo Salonen

Jos

© 2017 Timo Salonen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt,
Saksa

ISBN: 978-952-339-580-0

JOULUKUU 1939

SIELLÄ JOSSAKIN

Kyynärpäät puutuivat, vaikka nuorukainen nosteli käsiään vähän väliä. Varovaisesti, sillä paljon ei voinut liikkua. Tykin ammuksen tekemän kuopan reunat olivat kovettuneet muhkuraisiksi. Kunnan suojasta ei voinut puhua. Siinä painanteessa hän makasi. Odotti ja makasi. Oli hiki. Silti varpaat olivat jäässä. Hän tuijotti eteensä, välillä kiväärin hahlon läpi, välillä laskien aseensa eteensä syvennyksen reunalle. Aukio näytti pelottavalta. Tuonneko tosiaan pitäisi rynnätä? Mustaksi värjäytyneen lumen takana häämöttivät suorasuuntaustykit. Ne ampuivat onneksi yli. Hän katsoi sivuilleen. Molemmilla puolilla mutkitteli jono matalia hiekkapenkkoja ja painanteita. Ehkä niistä oli henkistä tukea niiden suojaan käpertyneille, kuten hänellekin oli omasta kuopastaan. Savun ja ilmaan lentävän hiekan seasta hän erotti lähimmät miehet. Muita hän ei nähnyt, mutta tiesi heidän olevan valmiina hänen laillaan.

Tankkien äänet kuuluivat sieltä, mihin heidät kohta määrättäisiin hyökkäämään. Siniset savupöllähdykset näkyivät aukean laidassa. Hän tiesi, että kohta tankit suuntaisivat putkensa heitä kohti. Raudan maku levisi suuhun. Hän sipaisi rukkanella suupieltään. Hän oli puraissut huulensa rikki. Kirje. Se oli edelleen taskussa. Hän oli unohtanut postittaa sen. Tai ei oikeastaan unohtanut. Hän oli ollut vartiossa, kun vääpeli oli kiertänyt teltoilla ja kyselty, oliko postia kotijoukoille. Aiemmat viestit kotiin, kaksi tai kolmehan niitä vasta oli, hän oli osoittanut molemmille vanhemmilleen. Tämän kirjeen hän oli jostakin syystä aloittanut tervehdyksellä äidille.

Olikohan velipojan patteri heitä tukemassa? Uskomatonta, että hän oli tavannut veljensä täällä, kaukana kotoa. Hänkin samassa sopassa, voi helvetti sentään!

Sitä nuorukainen ei tiennyt, milloin H-hetki on. Hän ei tiennyt, mihin kellonlyömään upseerit olivat päättäneet hyökkäyskäskyn antamisen, kun he varmistivat kellojensa näyttävän samaa aikaa. Sitäkään hän ei tiennyt, että kun hän käskyn saatuaan ryntäisi hyökkäykseen, häntä tähdättäisiin. Summittaisesti, hätäisesti, mutta kohtalokkaasti. Hän ei kuulisi terävää pamausta, kun ammus lähetettäisiin matkaan. Eikä hän kuulisi tömähdyistä manttelistaan, kun ammus saavuttaisi

tähtäyspisteensä. Hän ei tuntisi manttelin kostumista eikä näkisi mustan lumen värjäytymistä punaiseksi siinä aukean kohdassa, johon hän jäisi makaamaan.

ELOKUU 1939

KUTSU

Olisi pitänyt rasvata ketjut. Ne kitisivät ilkeästi. Ja kiristää ne. Kuinkahan monta ylimääräistä kierrosta hän joutui nyt polkemaan löysien ketjujen takia? Kerttu oli pyöräillyt yli 15 kilometriä. Sen hän tiesi, koska näitä tuttuja Elimäen teitä hän oli ajanut usein ja joskus mittailut kartasta välimatkoja. Maitolaitureita oli kymmeniä. Jokaiseen hän oli kiinnittänyt nastoilla kutsun.

Kerttu jarrutti ja hyppäsi satulasta. Tämä on viimeinen, hän tuumi tyytyväisenä ja irrotti hikiseen selkään tarttunutta paitaa. Lappuja oli vielä jäljellä, mutta maitolaiturit loppuivat. Hän oli kiertänyt etukäteen suunnittelemansa reitin. Tien pinnasta nousi lämpö ja ojan vartta reunustavat heinät ja kukat levittivät tuoksuaan. Kerttu kiinnitti lapun maitolaiturin seinään ja istahti lavalle. Silmät sulkiessaan hän ehti nähdä vilauksen kahdesta pikkupojasta, jotka hiekkaa jaloillaan pöllöyttäen

olivat tulossa häntä kohti.

Aurinko kuumotti kasvoja ihanasti vielä näin elokuussakin. Hän nautti siitä, vaikka pelkäsi, että saa illalla rasvata ahkerasti ihoaan. Se ärtyi harmittavan pienestä. Kesä oli ollut poikkeuksellisen lämmin. Hän oli ollut mieluummin varjossa kuin auringossa. Silti rusketus oli tarttunut.

Aiemmin kesällä Soini oli tullut kotiin Kurusta, opiskelupaikkakunnaltaan. Kerttu oli noukkinut mansikat omasta puutarhasta. Hän oli leiponut ja sitten oli juotu mansikkakakkukahvit. Velipojan metsäteknikon todistus kiersi kädestä käteen.

Kaikki alkoi leikinlaskusta. Joku oli ehdottanut, että elokuussa ehtisi vielä pitää vaikka latotanssit, kun oli orkesterikin omasta takaa. Kerttu oli innostunut ja luvannut, että jos siitä tulee totta, niin hän kyllä huolehtii kutsujen teosta ja jakamisesta. Sitä lupausta hän oli nyt täyttämässä.

Laahustavat askeleet lähestyivät. Tuulenvire lennätti pölyä hänen kasvoilleen. Hän avasi silmänsä. Pojat seistä tapittivat laiturin vieressä. – Mitäs pojat?

- Mitäs tässä. Miksi sinä siinä istut? Isompi vastasi.
- Huilaan ja nautin.
- Onko tuo sinun pyöräsi? Aika vanha.
- Niin on, mutta hyvin kulkee.

Pienempi poika meni tutkimaan pyörää, rimpautti kelloa ja huomasi Kertun kiinnittämän lapun. – Onko sinun laittama? Nähtiin, kun seisoit tässä kohtaa.

- On se. Tulkaahan tansseihin.

- Ei me tanssita.

Isompi poika kiersi pyörän ja kurkkasi uteliaana seinän sivulle. Hän luki hitaasti: ”Kutsu. Tervetuloa elokuun lopun latotansseihin. Ilmainen sisäänpääsy. Makkaraa, muuta syötävää ja juomia ostettavissa. Soittaa oman kylän Tähti-orkesteri.”

Pienempi poika innostui ja keskeytti lukemisen. – Onko rryynimakkarraa? Hän sorautti.

- En tiedä vielä, mitä on. Ehkä. Kertokaa tansseista kotona ja tulkaa aikuisten kanssa.

Pojilla oli jo muuta mielessä. He heilauttivat käsiään ja jatkoivat matkaa. Jalat potkivat tien vieren hiekkaa.

Kerttu otti pyöränsä ja polki vastakkaiseen suuntaan. Hän mietti rryynimakkaroita.

LATOTANSSIT

Ihmisiä tuli paljon. Aarne seisoi tien vieressä ja toivotti heidät tervetulleiksi. Oikeastaan kyse oli hänen uteliaisuudestaan ja innokkuudestaan. Hän halusi nähdä kaikki tulijat mahdollisimman pian ja vaihtaa tuttujen kanssa heti ensimmäiset kuulumiset.

Aulis lymysi maitolaiturin sisällä ja tarkkaili väkeä. Harmikseen hän ei nähnyt tulijoiden joukossa muita lapsia kuin kaksi pikkupoikaa. Heitäkään hän ei tuntenut. Hänellä oli jalkojensa juuressa pino kaarnapaloja. Niitä hän rapsutti ja muotoili sormillaan ja yritti keksiä niiden muodoista jonkin hahmon. Välillä hän kurkki ohikulkijoita ja jatkoi taas kaarnapalojen kanssa. Hän oli jo keksinyt niistä karhun ja oravan päät. Sitten alkoi kyllästyttää. Hän hyppäsi maahan ja juoksi etsimään äitiään.

Aarne oli pitänyt lukua tulijoista. Kun viisikymmentä tuli täyteen, hän käveli pihalle. Vielä sen jälkeen hän oli huomannut muutaman ihmisen saapuvan pihapiiriin.

Ladon ovensuu oli koristeltu koivuvin. Niitä oli sisälläkin.

Aulis oli kysynyt, onko taas juhannus. Orkesteri soitti ladon päädyssä. Aarne oli rakentanut sinne lankuista ja laudoista metrin korkuisen lavan. Hän astui sisälle. Kuuma pysähtynyt ilma tulvahti vastaan. Ladon leveä ovi oli työnnetty sivuun. Ilma ei silti vaihtunut. Ihmiset pyörähtelivät lattialla kasvot kiiltävinä. Sää suosi.

Aarne nojasi seinään ja katseli Tähti-orkesteria. Soini soitti trumpettia, Seppälän Valto haitaria ja Aallon Veikko kontrabassoja. Ladon toisella puolella seisoivat ruskeatukkainen tyttö, jota Aarne ei tuntenut. Tyttö keinui musiikin tahdissa ja tuijotti orkesteria. Ja Aarne huomasi Soinin katselevan tyttöä sen, minkä nuottien luvulta ehti.

Hilma ja Kalle istuivat pihakeinussa koivun alla. He katselivat ihmisiä, jotka hävisivät ladon ovesta tanssin pyörteisiin ja toisia, jotka tulivat ulos vilvoittelemaan. Muutamien ihmisten ryhmiä oli eri puolilla pihaa. Useimmat olivat tuttuja keskenään, oman ja lähikylien väkeä. Hekin tunsivat suurimman osan. Heidä käytiin tervehtimässä keinun luona, vaihdettiin kuulumisia ja keuhuttiin mukavaa tunnelmaa.

Kalle tuuppasi jalallaan maata ja sai heidät pieneen keinuntaan. Hilma kuvitteli, että he ovat veneessä. Ja ladossa tanssin tahdissa liikkuvat juhlijat olivat isossa laivassa, jonne he voisivat huiskuttaa.

- Mennäänkö pyörähtämään? Kalle katkaisi hänen haaveilunsa.

- Mekö? Ei minun polveni kestä. Ollaan tässä vaan. Kuuluuhan se musiikki tänne asti.

- Sinähän voisit laulaa minulle jotakin. Tulee nytkin niin haikeata soitantaa.

- Höpsis! Hilma nauraa kihersi. Kalle katsoi vaimoaan ja näki edessään punastuvan nuoren neidon jostakin kaukaa heidän yhteisen taipaleensa alusta.

Kellastunut lehti putosi Hilman syliin. Hän nosti sen ja pyöritteli sitä sormissaan. – Syksy vaan tekee tuloaan. Kun ei olisi kovin märkä. Menee piha niin kauheaan kuntoon.

- Sitä tiedä, vaikka suvi jatkuisi pitkälle syyskuuhun.

- Täytyy kohta hakea lisää lämmintä päälle. Vai mennäänkö sisälle?

- Ollaan nyt tässä hetki vielä. Mukava seurata vilskettä. Aikamoista, että lapset tällaisen saivat aikaiseksi.

- Olisipa Vilhokin paikalla. Olisi hänkin tänne mahtunut.

- Hänellä on jo se oma huusholli vaimonsa kotitilalla ja karja sitoo sielläkin.

Hilma hieroi käsivarsiaan. – Mihinkäs saakka ne jatkavat soittamista?

- Oli se sanottu siinä pahvissa, minkä Kerttu teki. Ei kai kovin myöhään. On ihmisillä edessä aamuaskareet.

Lehmät pitää huolehtia.

- Auliskin on vielä vauhdissa. Katos nyt! Tuolla juoksee kuin mikäkin. Saisi penskat sentään jo olla valmistautumassa iltatoimiin.

- Antaa pojan touhuta. Väsyttääpähän sitten ja nukkuu aamulla pitempään.

- Säädyllyiseen aikaan saivat lopettaa. Hilma katsoi ladon lähellä olevaa myyntipöytää. - Kertulla pitää kiirettä.

Arvi ja Hanna olivat Kertun juoksupoikina. He toivat tuvasta lisää myytävää tarjolle sitä mukaa, kun pöydän antimet hupenivat. He olivat edellispäivänä päättäneet, että tarjolla on makkaroita, pikkupullia, kahvia ja mehua. Ilta oli ollut jo pitkällä, kun pullat oli paistettu.

Kerttu huomasi pojat. Nämä vilkuttivat latoa kohti käveleville vanhemmilleen ja pinkaisivat sitten häntä kohti. – Oletko sinä täällä myymässä?

- Olenpa hyvinkin. Mitä saisi olla? Kerttu kysyi, vaikka näki poikien katseista, mikä kiinnosti.

- Makkaraa, osoitti vanhempi pöydän reunalla olevaa kulhoa.

- Vai kävisikö nämä? Kerttu nosti apupöydältä kaksi ryynimakkaraa. Hän oli varta vasten säästännyt ne pojille siltä varalta, jos nämä ilmaantuisivat paikalle.

- Niitä, hihkaisi pojista pienempi.

- Laitan ne tähän paperiin, ovat kuumia. Kerttua hymyilytti poikien aito riemastus.

- Unohdettiin pyytää äidiltä rahaa.

- Jaa-a. Mitäs nyt sitten tehdään? Kerttu oli miettivinä hankalaa tilannetta. – Sopiiko niin, että jos ette puhu kenellekään, niin saatte nämä ilmaiseksi?

- Sopii, kiitos, isompi vastasi, puraisi makkaraa, poltti suunsa ja sylkäisi makkaranpalan paperille.

Pojat juoksivat kohti latoa. Ihmisiä virtasi heitä vastaan. Soittajatkin tulivat ulos. Oli näköjään väliaika.

- Eikö ole mitään miestä väkevämpää? Seppälän Valto kysyi. Hän pyyhki hikeä otsalta. Posket punoittivat.

- Ei ole tässä kaupassa, Kerttu naurahti. – Ottakaa mehua. Näytätte ihan saunasta tulleilta.

- Sauna se onkin, Soini viittasi latoon päin. – Oletkos sinä käynyt ollenkaan lauteilla?

- En ole tästä ehtinyt. Hanna tulee kohta tilalle. Tulen sitten kuuntelemaan.

Valto ja Veikko lähtivät kiertämään pihaa ja juttelemaan tuttujen kanssa. Soini hörppi hätäisesti mehunsa ja kiirehti kohti ruskeahiuksista tyttöä, joka seisoi ladon ovella.

Orkesteri oli valmiina. Ihmiset seisoivat ladon lattialla, tuijottivat korokkeelle ja odottivat musiikin alkavan.

- Hyvät ihmiset! Ennen kuin aloitamme, minulla on

ilmoitettavaa. Trumpetissa, tämä herra tässä, on Kurun koulusta vastavalmistunut metsäteknikko Soini Salonen.

Soini häkeltäytyi. Hän kumarsi kömpelösti yleisölle. Nollotti, että Valto tuollaista kertoi ja vielä häntä etukäteen varoittamatta. Ihmisten taputus ja hyvä hyvä-huudot tuntuivat silti mukavilta. Soini huomasi, että ruskeatukkainen tyttö ei taputtanut, vaan tuijotti yllättyneen näköisenä.

- Ja nyt, hyvä tanssiväki, Valto jatkoi. - Seuraavaksi kaksi tauolla toivottua kappaletta, suuren suosion hetkessä saanut foksi Heili Karjalasta ja heti perään Sä kaunehin oot.

Soini huomasi Kertun, joka oli ehtinyt mukaan tanssin pyörteisiin. Tämä jutteli vilkkaasti kavaljeerinsa kanssa, vilkutti välillä tutuille pareille, pyyhkäisi otsalle liimautuneita hiuksia ja näytti nauttivan. Kesäyö teki tuloaan. Soinista tätä olisi saanut jatkua aamuun asti, mutta ennen puoltoyötä oli lopetettava. Ehkäpä näistä tansseista tulee perinne, hän mietti.

- Ja sitten viimeinen kappale, Valto ilmoitti. – Ennen saatille pääsyä.

- Odota, Soini kuiskasi Valtolle. – Pärjäätekö ilman minua? Soini ei odottanut vastausta, vaan laski soittimensa korokkeelle ja juoksi uuden tuttavuuutensa luokse. – Nyt voi aloittaa, hän huusi nauraen orkesterille.

On kesä 1939. Ihmiset ovat jokapäiväisissä askareissaan, tulevaisuuteen luottaen. Eletään turvallista arkea, hoidetaan kotitilaa, suunnitellaan tulevaisuutta ja oman kodin perustamista.

Kun veli valmistuu metsäteknikoksi, Kerttu järjestää sen kunniaksi elokuiset latotanssit. Huumaavassa kesäillassa kaikki tuntuu olevan kohdillaan ja nuori lempikin leimahtaa.

Kesä vaihtuu syksyksi. Kertun veljet saavat kutsun ylimääräisiin harjoituksiin. Turvallinen arki järkkyy. Sotaan ei silti uskota. Kotiväen saatellessa veljeksiä matkaan kukaan ei aavista, mitä loppuvuosi toisi tullessaan.

Salonen kuvaa kirjassaan yhden perheen kohtalon kesästä 1939 talvisodan syttymiseen ja saman vuoden joululuun. Tarinan pääpaino on kotirintamalla vanhempien, vaimon, lapsen ja sisarusten ajatuksia ja pelkoja kuvaten.

Pienen lapsen näkökulma sotaan on kirjassa vahvasti mukana. Lapsen ajatusmaailma, vastaamattomat kysymykset, isän ikävä ja ahdistuksen pakeneminen hiihtoladulle tulevat esille liikuttavalla tavalla.

Tarinassa yhden perheen kohtalo laajenee kuvaamaan niitä lukemattomia perheitä ja koteja, jotka kokivat samat koettelemukset ja menetykset. Salonen kuvaa myös, miten sodat kokeneen sukupolven hiljainen tuska elää edelleen heidän jälkeläisissään.

Timo Salonen on hyvinkääläinen kirjailija, jonka esikoisteos Noppo Blues ilmestyi vuonna 2015 Karisto Oy:n kustantamana.

